

Nr 3

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående placeringen av prästlönefondsmedel.

Tredje lagutskottet har behandlat följande inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nämligen *dels* likalydande motionerna nr 23 i första kammaren av herr *Hedström* och nr 39 i andra kammaren av herr *Lundmark*, *dels* likalydande motionerna nr 698 i första kammaren av herrar *Axel Kristiansson* och *Ernst Olsson* samt nr 888 i andra kammaren av herrar *Elmstedt* och *Larsson* i Borrbby.

I samtliga motioner hemställes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till ändring av lagen den 15 maj 1942 angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.

Motionerna

I motionerna framhålles att lagen den 15 maj 1942 angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m. och kungörelsen den 11 december samma år med tillämpningsföreskrifter till lagen ålägger pastorat och stiftsnämnder att under vissa förutsättningar utnyttja prästlönefonder till »att förvärva en eller flera, helst större och företrädesvis av skogsmark bestående, inom stiftet belägna egendomar». Enligt motionärerna har förhållandena radikalt förändrats sedan lagens tillkomst, varför en revision av bestämmelserna ter sig synnerligen angelägen. Sålunda anföres att jordbrukets strukturrationalisering med krav på bättre arrondering av jord- och skogsbruksfastigheter fått ökad aktualitet. Ifrågavarande placeringsreglers ensidiga inriktning på förvärv av skogsfastigheter driver, framhåller motionärerna, upp jordpriserna och motverkar i vissa fall en planmässig yttre rationalisering. Enligt motionärernas mening synes det vara ett allmänt intresse att kyrkan i större utsträckning utnyttjar andra placeringsobjekt för sina fonder, exempelvis bostadsfastigheter.

I motionerna I: 698 och II: 888 framhålles härutöver att statliga kreditgarantier ställs till förfogande när det gäller förvärv av jordbruksfastigheter men icke vid förvärv av skogsfastigheter, vilket i hög grad minskar den enskildes konkurrensförmåga gentemot juridiska personer, bland vilka stiftsnämnderna på vissa håll spelar en betydande roll. Vidare påpekas att en placering av berörda fondmedel i realvärden skulle innebära en avsevärt bättre förräntning av kapitalet än vad som uppnås genom inköp av skogsfastigheter till högt pris.

Gällande bestämmelser m. m.

Prästlönefonderna utgör jämte bl. a. löneboställen en pastoratens prästlönetillgång, varmed skall bestridas prästerskapets löner i enlighet med vad som anges i 3 och 5 §§ lagen den 29 juni 1951 (nr 570) angående pastorats deltagande i kostnaderna för församlingsprästernas avlöning m. m. (prästlönekostnadslagen). Fonderna har i regel bildats av medel som utgjort vederlag för försåld eller upplåten boställsjord eller tillkommit genom donationer. Deras samlade kapitalbelopp uppgick enligt en beräkning vid slutet av år 1964 till omkring 115 milj. kronor.

Enligt 7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen skall prästlönefond förvaltas av pastoratet samt göras räntebärande på samma sätt som omyndigs medel. De föreskrifter, som härutinnan gäller, är meddelade i 15 kap. 4 § föräldrabalken samt förordningen den 21 november 1924 (nr 474) med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel. Placering av prästlönefondsmedel får i enlighet härmed ske genom inköp av vissa slag av obligationer, genom utlåning mot säkerhet av inteckning i fastighet av viss beskaffenhet inom sextio procent av fastighetens senast fastställda taxeringsvärde eller genom insättning i bank. Med domkapitlets medgivande kan fondens tillgångar placeras på annat sätt.

Enligt bestämmelser i lagen den 15 maj 1942 (nr 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m. kan fondmedel också få användas till bestridande av kostnad för nyodling, torrläggning eller annan värdebeständig grundförbättring av löneboställe eller till inköp av fastighet, vilken då skall förvaltas av pastoratet såsom löneboställe enligt föreskrifterna i boställsordningen den 30 augusti 1932.

I kungörelsen den 11 december 1942 (nr 967) lämnas föreskrifter om tillämpningen av prästlönefondslagen. Det ankommer enligt dessa föreskrifter på stiftsnämnden att ha sin uppmärksamhet riktad på möjligheten och lämpligheten av att använda pastorats prästlönefond till grundförbättring av boställe eller till inköp av fastighet samt att i förekommande fall vidtaga erforderliga åtgärder för sådan placering. Fråga om inköp av fastighet med högre värde än 100 000 kronor (före 1964 20 000 kr.) skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Gäller frågan köp av fastighet med lägre värde eller avser den användande av fond till grundförbättring av boställe, äger stiftsnämnden själv besluta därom. Enligt prästlönefondslagen kan vidare medel tillhörande prästlönefonder från flera pastorat omhändertagas till förvaltning av stiftsnämnden och sammanföras till en särskild fond, benämnd stiftets prästlönejordsfond, att användas till inköp av fastighet. Fastighet, som förvärvas med medel från sådan fond, benämnes stifts prästlönefondshemman och förvaltas av stiftsnämnden.

Enligt tillämpningsföreskrifterna till prästlönefondslagen åligger det

stiftsnämnderna att undersöka möjligheten att till prästlönefondshemman förvärva en eller flera, helst större och företrädesvis av skogsmark bestående, inom stiftet belägna egendomar. Fråga om sådant förvärv skall underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt en uppgift i SOU 1967: 46 (s. 125) förekom prästlönefondshemman år 1963 endast i fyra stift och omfattade en sammanlagd areal av i runt tal 2 900 hektar, därav 120 hektar inägojord och 2 385 hektar produktiv skogsmark. Antalet skiften utgjorde totalt 36. Hemmanens taxeringsvärde har uppgivits till 1,6 miljon kronor.

De ecklesiastika markförvärven var intill tillkomsten av 1955 års jordförvärvslag undantagna från prövning enligt jordförvärvslagstiftningen. Enligt 1955 års lag skulle emellertid också sådana förvärv prövas jämlikt bestämmelserna i lagen. I den nya *jordförvärvslagen den 14 maj 1965* har härutinnan skett den ändringen att förvärvstillstånd inte behöver sökas för egendom som enligt medgivande av Kungl. Maj:t förvärfvas för kyrkligt ändamål. Vidare har stadgandet att förvärvstillstånd i princip skall vägras då anledning finnes till antagande att förvärvaren vill åtkomma egendomen huvudsakligen för kapitalplacering tagits bort.

En närmare redogörelse för gällande bestämmelser rörande prästlönefonderna återfinnes i kyrka—statutredningens betänkande SOU 1967: 46 särskilt s. 122—125.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

Under 62 § i 1910 års ecklesiastika boställsordning — numera ersatt av 1932 års motsvarande boställsordning — inrymdes stadganden om försäljning i viss, mera begränsad omfattning av jord, varå boställsordningen vore tillämplig. I samband med antagandet av 1910 års boställsordning uttalade riksdagen, att stor varsamhet borde iakttagas, då det gällde att i pengar med deras mera osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde vore av mera bestående natur. Alltsedan frågan om utvidgande av möjligheterna till försäljning av kyrklig jord uppkommit, har med beaktande av nämnda uttalande i skilda sammanhang dryftats spörsmålet om främjande av en ordning, varigenom köpeskillingsmedel, som inflyter vid sådana försäljningar, kan återplaceras i fast egendom eller annan värdebeständig valuta.

I det första lagutskottets utlåtande, nr 36, vid 1942 års riksdag, som var föranlett av propositionen med förslag till den lagstiftning angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m. för vilken ovan redogjorts, fanns intagen en översikt av frågans behandling i olika sammanhang under tiden fram till framläggandet av nämnda proposition. Utskottet hänvisar till denna översikt (första lagutskottets utlåtande 1942: 36 s. 5—10).

Det genom 1942 års proposition framlagda förslaget hade föranletts av

framställningar från riksdagen och kyrkomötet. I samband med remiss till lagrådet av detta förslag anförde *föredragande departementschefen* angående de föreslagna prästlönejordsfonderna (prop. 1942: 142, bil. 1, s. 40).

Av dessa stiftsvis sammanförda fonder böra i främsta rummet inköpas större fastighetskomplex, huvudsakligen bestående av skogsegendomar. Vid inköp av dylik egendom bör tagas under övervägande, om icke eventuellt förefintligt jordbruk med tillräcklig stödskog kan fränsäljas egendomen. Rena jordbruksfastigheter böra i regel undvikas, enär förvaltningen av dylika ofta ställer sig kostsammare och dessutom är mera arbetskrävande och omständligare än förvaltningen av skogsegendomar. Något direkt hinder mot förvärv av jordbruksfastighet bör dock icke anses föreligga, helst som i vissa stift tillgången på skogsfastigheter är relativt begränsad. Inköp av bostadsfastigheter, industrifastigheter eller andra liknande fastigheter torde icke vara att tillråda. Såvitt gäller förvaltningen av dylika fastigheter torde stiftsnämnderna nämligen i regel icke besitta erforderlig sakkunskap och erfarenhet, något som däremot är fallet beträffande förvaltning av jordbruks- och, i synnerhet, skogsegendomar.

Efter framställning av första lagutskottet biföll riksdagen propositionen utan någon erinran mot de sålunda uttalade riktlinjerna.

De ecklesiastika markförvärven var som ovan nämnts före tillkomsten av *1955 års jordförvärvslag* undantagna från prövning enligt jordförvärvslagstiftningen. Enligt 1955 års lag skulle emellertid också sådana förvärv prövas jämlikt bestämmelserna i lagen. I samband med lagrådsremissen av förslaget till lagen, framhöll dåvarande *chefen för jordbruksdepartementet* i fråga om de ecklesiastika förvärven för kapitalplacering, att de år 1942 givna rekommendationerna för placering av prästlönejordsfond knappast längre kunde anses fullt aktuella. För den allmänna jordbrukspolitiken hade sedan dess uppdragits riktlinjer som icke minst berörde dispositionen av våra skogstillgångar. För undvikande av konflikter med dessa riktlinjer var det enligt departementschefens uppfattning nödvändigt, att berörda fonder i ökad omfattning placerades även i annan värdebeständig egendom än jord och skog.

Frågan om placeringen av prästlönefonder behandlades därefter av *1956 års riksdag*. I motioner hemställdes att riksdagen måtte, under förklaring att de av 1942 års riksdag avgivna rekommendationerna rörande placering av prästlönejordsfondsmedel icke längre kunde anses tillämpliga, uttala att placering av dylika fondsmedel torde kunna ske icke endast i skogsfastigheter, utan även i annan fastighet eller i statsobligationer. I sitt av riksdagen godkända utlåtande över motionerna, vilka remissbehandlades, anförde *tredje lagutskottet* (utlåtande nr 1956: 11) bl. a. följande.

Att de av riksdagen år 1942 antagna rekommendationerna för placering av prästlönefondernas medel icke längre står i god överensstämmelse med gällande lagstiftning angående jordförvärv och icke heller med den allmänna målsättningen för jordpolitik torde vara obestriddigt. — — —

Emellertid är det uppenbart, att, även om den möjlighet beaktas, som enligt 4 § jordförvärvslagen föreligger till förvärv i kapitalplaceringssyfte av jordbruks- eller skogsfastighet på grund av särskilt skäl, utrymmet för placering av prästlönefondsmedel på sådant sätt är ytterst begränsat. — — —

Vid nu angivna förhållanden återstår således för de lönefondsförvaltande organen att söka placera fondmedlen i andra objekt än jordbruks- och skogsfastighet. Såsom såväl kammarkollegium som Svenska pastoratens riksförbund påpekat föreligger enligt gällande lagstiftning formellt intet hinder mot medlens placering i exempelvis statsobligationer eller hyreshus. — — —

Liksom kammarkollegium anser utskottet, att i det förändrade läge, vari frågan om prästlönefondernas värdebeständiga placering numera kommit, i princip måste godtagas att för dessa fonder inköpes andra fastigheter än jordbruks- eller skogsfastigheter. Med hänsyn till dessa objekts mindre värdebeständiga karaktär måste dock stor omsorg iakttagas vid valet av placeringsobjekt, och i allmänhet lär icke andra fastigheter än vanliga hyreshus komma i fråga.

Kammarkollegium har för sin del ansett sig böra förorda, att pastorat, som så önskar, medgives rätt att placera fondmedlen även i vissa aktier till högst en fjärdedel av fondens belopp. Såsom kollegiet självt påpekar, torde domkapitlet för närvarande anse sig förhindrade att medgiva placering i större omfattning av prästlönefonder i aktier. Utskottet anser i likhet med motionärerna sådan placering icke vara att tillråda för närvarande.

Sammanfattningsvis uttalade utskottet, som inte övervägde avvägningen mellan olika placeringsformer, att möjligheter redan förelåg för de kyrkliga fondförvaltande organen att sprida placeringen av fondernas medel på de olika slag av objekt som motionärerna åsyftade samt avstyrkte bifall till motionerna. Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

I motioner till 1961 års riksdag hemställdes om utredning angående värdesäker placering av kyrkliga fonder. Såvitt gäller prästlönefonderna avstyrktes motionerna av tredje lagutskottet (utlåtande 1961:23) bl. a. under hänvisning till att den år 1960 tillsatta ecklesiastika boställsutredningen hade att behandla frågan om placeringen av prästlönefondsmedel. Riksdagen följde utskottet.

Här må slutligen nämnas att frågan om prästlönefondernas placering tidigare även övervägts av statens sakrevision samt 1957 och 1958 års kyrkomöten.

1960 års ecklesiastika boställsutredning

År 1960 tillkallades sakkunniga för att verkställa utredning rörande förvaltningen av ecklesiastika löneboställen m. m. I direktiven för de sakkunniga, 1960 års ecklesiastika boställsutredning, anförde vederbörande statsråd, ecklesiastikministern Edenman, bl. a. följande.

Vad gäller spørsmålet om placering av prästlönefondsmedel finner jag vägande skäl tala för den åsikt som kommit till uttryck i tredje lagutskottets

utlåtande 1956:11. Såsom kammarkollegiet framhållit torde placering i andra objekt än jord- eller skogsbruk förutsätta särskilda förvaltningsbestämmelser. Sådana bör därför övervägas och utarbetas i förevarande sammanhang. Det torde också bli erforderligt att, med utgångspunkt i framlagda utredningsförslag om placering av fondmedel som är i det allmännas vård, söka kartlägga lämpliga sätt att placera de särskilda fonder, varom här är fråga.

Enligt vad utskottet erfarit har boställsutredningen ingående prövat frågan om placeringen av prästlönefondsmedel. Dess överväganden och förslag kommer enligt uppgift att redovisas inom kort.

Utskottet

I motionerna hemställes om utredning och förslag till ändring av 1942 års lag om användande i vissa fall av prästlönefond m. m. Till stöd härför åberopas främst att placeringsreglernas ensidiga inriktning på förvärv av skogsegendomar driver upp priserna på sådana fastigheter och motverkar rationalisering inom jord- och skogsbruket.

Som närmare framgår av den föregående redogörelsen har placeringen av prästlönefonderna tidigare övervägts i skilda sammanhang. Därvid har såväl av riksdagen som från Kungl. Maj:ts sida framhållits att de år 1942 antagna rekommendationerna för placering av prästlönefondernas medel inte längre står i god överensstämmelse med den allmänna målsättningen för jordpolitiken. I enlighet härmed har åt de sakkunniga, som år 1960 tillkallats för att verkställa utredning rörande förvaltningen av eklestastiska löneboställen m. m., uppdragits bl. a. att utreda lämpliga sätt att placera ifrågavarande fonder. Enligt direktiven bör de sakkunniga, 1960 års eklestastiska boställsutredning, också överväga och utarbeta de särskilda förvaltningsbestämmelser som erfordras för placering i andra objekt än jord- eller skogsbruk. Utskottet har erfarit att utredningen inom kort kommer att avge ett betänkande i berörda hänseenden.

Med hänsyn till att motionärernas önskemål om utredning således redan tillgodosetts får utskottet hemställa,

att motionerna I: 23 och II: 39 samt I: 698 och II: 888 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 februari 1968

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Alexanderson (fp), Göran Karlsson (s), Svante Kristiansson (s), Ebbe Ohlsson (h), Erik Jansson (s), Åkesson (fp), Hansson (s) och Nils Nilsson (cp);

från andra kammaren: herrar Levin (s), Johansson i Torp (s), Nyberg (fp), fru Torbrink (s), herrar Hedin (h)*, Persson i Tandö (s), Tobé (fp) och Josefson i Arrie (cp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.